

Motion till riksdagen 2005/06:Ju395

av **Ingemar Vänerlöv (kd)**

Sekretess för vittnens identitet

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att utreda möjligheten att vittna under sekretessbelagd identitet.

Motivering

Rättstryggheten kräver att vi kan lita på våra domstolar och att rättvisa domar avkunnas. Ett måls avgörande beror i hög grad på goda vittnesmål. Det förutsätter att folk vågar ställa upp och vittna i en rättegång. Under senare år har rädslan för att vittna ökat. Till stor del beror det på den allt grövre organiserade brottslighetens framväxt. De flesta som vet något om de kriminella gängens verksamhet tiger, övertygade om att de måste det för att överleva. Det finns exempel på folk som "golat", skvallrat, och betalat med sina liv. För varje gång som gängens brottsliga verksamhet förblir ostraffad av samhället, stärks deras makt över dem som skulle kunna ändra på det.

De kriminella gängens regim är nästan som en "ordningsmakt". Alla, från kriminella internationella motorcykelorganisationer till det lilla lokala grabbgänget i förorten, har en tydlig struktur, helt vid sidan av resten av samhället, och där styr de. Där är det de som skyddar, som straffar och som regerar. De här gängen begår brott, ofta grova och uppenbara brott, men de som lever nära dem vittnar inte mot dem – av lojalitet, eller av rädsla för konsekvenserna.

Ofta hinner ryktet om gängets makt före själva maktutövningen, varför hoten nästan alltid är underförstådda. Men på senare år har alltfler hot blivit uttalade och kända. Det framgår tydligt av brottsstatistiken när det gäller brottet "övergrepp i rättssak", vilket den gör sig skyldig till som med våld eller hot angriper någon för att denne gjort en polisanmälan eller vittnat om något, eller om någon angrips som tänkt vittna (17 kap. 10 § brottsbalken).

Antalet dömda för övergrepp i rättssak ökar dramatiskt. 1981 lagfördes 158 personer för detta brott. 1997 hade antalet stigit till 340 för att fem år

Fel! Okänt namn på

senare vara uppe i 603 lagförda personer. Det innebär att först ägde en dubblering rum under en 15-årsperiod. Sedan skedde i stort sett en fördubbling igen, men nu tog den bara fem år. Kurvan steg mera måttligt fram till millennieskiftet för att då stiga tvärt, vilket visas av att år 2000 var antalet fällande domar för övergrepp i rättssak 65 till antalet. 2004 hade siffran stigit till 348, en femdubbling på endast fyra år. Anmälningarna ökade från 3 291 till 4 383 under samma tidsperiod, enligt statistik från Brottsförebyggande rådet (BRÅ).

Den kraftiga uppgången kan med stor sannolikhet sättas i samband med att under perioden 1995–2005 har de tungt kriminella gängerna i Sverige ökat åttafaldigt, från sex till 46. Enligt en kartläggning redovisad i DN den 27 september 2005 finns de nu på 23 orter över hela södra halvan av landet, medan det endast var Helsingborg, Malmö och Stockholm som var hemvist för gängerna 1995.

En annan konsekvens av gängens framfart är att flera grova våldsbrott förblir ostraffade, trots att polis och åklagare anser sig veta vem den skyldige är. Länskriminalpolisen i Stockholm, Västra Götaland och Skåne kan omgående räkna upp ett tiotal olösta mord eller försvinnanden med kopplingar till gängkriminalitet. Det är ouppklarade ärenden i lagens mening, men inte alltid i moralisk. Polisen tror sig veta vem som begått brottet, eller i vart fall veta vem som känner till vem som gjorde det. Men eftersom alla tiger går inget att bevisa.

Gängens interna spelregler sprider sig dessvärre till allmänheten. Några tydliga exempel går att hitta i Stockholmsförorten Fittja. I februari 1998 sköts en väktare i benet inne på Fittja Centrum inför 25 vittnen. Alla som visste något om motivet teg. Året efter knivhögs en man till döds på gångvägen precis utanför. 70 personer fanns på plats när polisen anlände. Ingen ville vittna.

Hur skall man kunna få en ändring till stånd när det gäller benägenheten att vittna i dylika fall? En idé som förts fram är att nyckelvittnen skulle få vara anonyma, dvs. att den som utpekats aldrig skall få veta vem som pekade. Det går inte i Sverige i dag.

Ett samhällsprogram i Sveriges Radio P 1 belyste under våren 2004 den här problematiken. Bl.a. ringde man upp alla chefsåklagarna i våra tre största städer Stockholm, Göteborg och Malmö för att utröna hur de såg på möjligheten att vittna anonymt, alltså att avlägga vittnesmål under sekretessbelagd identitet. Vittnet skulle inte vara anonymt för domstolen utan endast för den eller de som begått den brottsliga gärningen. Chefsåklagarna var långt ifrån främmande för tanken. Bara var fjärde sade nej. Av sammanlagt 26 chefsåklagare i de tre städerna gick tre inte att nå. Av de 23 som svarade sa fem att de absolut vill införa möjligheten att vittna "anonymt" i Sverige, elva tvekade, men lutade åt att idén borde prövas. Sex åklagare svarade nej, medan en inte ville ta ställning.

Intressant är att den för svensk rättskultur helt främmande tanken på "anonyma" vittnen har ett överraskande starkt fäste bland åklagarna. I praktiken finns faktiskt systemet redan i våra grannländer. I Norge ändrades Straffeprocessloven sommaren 2001 för att tillåta vittnesmål utan att identiteten röjdes. I

Fel! Okänt namn på

Danmark ändrades Retsplejeloven 2002 på samma sätt. Också i Nederländerna och i Storbritannien finns möjligheten.

De i Danmark och Norge införda bestämmelserna om rätten att höra ett vittne som inte vill få sin identitet röjd har ännu inte utvärderats. Det norska justitiedepartementet uppger att man planerar att inleda en utvärdering i slutet av 2005. Än så länge saknas statistik som kan ge svar på frågan om övergrepp mot vittnen har minskat i Danmark och Norge sedan bestämmelsen om rätten att höra ett vittne anonymt infördes.

Även i Sverige behöver vi fundera på om detta kan vara en bland flera möjligheter för att upprätthålla vittnesbenägenheten på en hög nivå för att rättvisa domar skall avkunnas och brottslingar få sina rättmätiga straff. Ingen vill ha ett gangstervälde, där våld bestämmer och där ingen vågar göra sin samhällsliga plikt och vittna om brottsliga gärningar. Å andra sidan vill heller ingen ha ett Kafkasamhälle, där du kan anklagas utan att få veta av vem. Kanske skulle vittnesmål under sekretessbelagd identitet vara tänkbara i vissa fall, medan de i andra vore otänkbara. Detta bör noggrant utredas.

Stockholm den 3 oktober 2005

Ingemar Vänerlov (kd)